

Independència i progrés

Marc Sanjaume

El repte democràtic
de l'Scottish National Party

Saldonar.

Independència i progrés

Marc Sanjaume

El repte democràtic
de l'Scottish National Party

Taula

Introducció: el repte de l'independentisme democràtic	11
Per què l'SNP?	21
De la fundació a la representació política	27
1. Escòcia i les institucions britàniques	28
2. Demandes polítiques modernes	36
3. L'aparició de l'independentisme	40
4. La fundació de l'SNP	42
5. L'enlairament del nacionalisme escocès: la qüestió social	45
6. Supervivència i consolidació	47
7. Centralitat de la qüestió escocesa: el referèndum del 1979	50
De la representació a l'autonomia	61
1. L'impacte del thatcherisme	61
2. Faccionalisme i definició ideològica: el Grup 79	64
3. L'expulsió del Grup 79	69
4. Optimisme i recuperació electoral	71
5. El lideratge d'Alex Salmond	74

6. Un viatge ideològic	77
7. Les eleccions generals del 1997	84
8. La recuperació del Parlament escocès	88
De l'autonomia al referèndum d'independència	95
1. L'arribada al Parlament de Holyrood	98
2. El retorn d'Alex Salmond	106
3. La consolidació al Govern	111
4. L'independentisme de govern	118
5. El referèndum acordat	120
6. Estratègia referendària i el model de país	123
7. Derrota referendària, victòria a llarg termini?	129
8. L'SNP i el Brexit	134
9. El dilema «català» de l'SNP	140
Conclusió: el referent sense els mites	145
Epíleg	151
Notes	153
Bibliografia	165
Annex. Resultats electorals	169

Nota d'agraïment

Agraeixo molt els comentaris dels amics Daniel Cetrà i Lluís Pérez a les versions preliminars d'aquest manuscrit, que sens dubte han contribuït a fer aquesta obra més amena i estructurada. Tots els errors que hi pugui haver se m'han d'atribuir.

Nota sobre els sistemes electorals britànic i escocès

Els sistemes electorals per a les eleccions al Parlament britànic (Cambra dels Comuns) i al Parlament escocès són diferents. En el cas del Parlament britànic, els diputats s'escullen mitjançant un sistema majoritari anomenat *first past the post*. L'electorat es divideix en circumscripcions petites, cada partit presenta un candidat per circumscripció. El candidat més votat surt escollit com a representant d'aquella circumscripció. Pel que fa al Parlament escocès, el representant s'escull mitjançant un sistema de representació proporcional mixta. Els votants disposen de dos vots per escollir els seus representants. Un vot serveix per designar el candidat preferit de la llista de la seva circumscripció, mentre que l'altre vot consisteix a seleccionar una llista de partit. Aleshores, per omplir els escons del Parlament, en primer lloc es compten els vots de les circumscripcions amb el sistema *first past the post* i, després, la resta d'escons s'acaben

d'omplir mitjançant els vots a les llistes de partits. Això fa que el sistema britànic tendeixi a afavorir el bipartidisme i els partits majoritaris, mentre que el sistema escocès resulta més proporcional.

Introducció: el repte de l'independentisme democràtic

«En iguals condicions, els moviments independentistes tenen un percentatge d'èxit més elevat a les autocràcies que a les democràcies».

RYAN D. GRIFFITHS & LOUIS M. WASSER (2018)

Assolir un estat propi és un objectiu polític extremament ambiciós, un repte majúscul. Poc menys d'un terç dels moviments independentistes actius durant el darrer segle —que han estat més de tres-cents— ho han aconseguit.¹ Les raons cal buscar-les en la dificultat de fer coincidir tres variables generalment adverses per a les aspiracions secessionistes: superar el bloqueig per part de l'Estat al qual pertany el territori que desitja independitzar-se, disposar d'una efectivitat governamental legítima sobre aquest territori i gaudir de reconeixement internacional explícit abans, o poc després, d'afirmar la pròpia independència. Són unes variables sovint alienes a les accions del mateix moviment independentista.

L'experiència de l'octubre del 2017 a Catalunya permet entendre ràpidament la vàlua de cadascun d'aquests factors per a qualsevol projecte secessionista. Quan l'Estat s'oposa a la secessió, l'efectivitat i la legitimitat són febles i, a més a més, el moviment independentista no gaudeix del favor dels actors internacionals; en aquestes condicions assolir la independència esdevé poc més que una quimera.²

Probablement, per l'immens repte polític que representa qualsevol projecte sobiranista, l'emmirallament amb altres experiències polítiques d'arreu d'Europa i del món ha estat gairebé una constant històrica del catalanisme, ja fos federal, particularista, insurreccional, autonomista o independentista. Des de les colònies espanyoles fins a les repúbliques bàltiques, passant per Itàlia, Israel o els Estats Units d'Amèrica, les estratègies i els lideratges polítics dels casos respectius han trobat partidaris i detractors que miraven de copiar-ne els èxits i evitar-ne els errors. Les organitzacions dels anys vint i trenta en són exemples prou coneguts. Els partits Estat Català o Nosaltres Sols!, fundats respectivament per Francesc Macià i Daniel Cardona, van estar marcats per l'experiència de la independència d'Irlanda, mentre que l'organització Palestra, creada el 1930 per Josep Maria Batista i Roca, s'inspirava en les organitzacions txeques i eslovaques per a la defensa de la llengua i la cultura.

Un dels pares del catalanisme, Valentí Almirall, va deixar escrita la seva admiració per un exemple històric, l'experiència nord-americana. Coneixedor dels textos fundadors dels Estats Units d'Amèrica, com ara la Declaració d'independència, feia referència als greuges dels catalans que es van acabar resumint, precisament, al Memorial de Greuges adreçat al monarca de la Casa de Borbó Alfons XII:

Moltes vegades, llegint amb fredor i perfecta tranquil·litat la memorable Declaració d'independència que van fer los representants de les colònies angleses al rompre solemnement amb la metròpoli i declarar-se Estats Units, hem comparat les

queixes estampades en aquell document solemne amb les que podríem al·legar nosaltres, i hem hagut de convence'ns que la nostra Declaració resultaria molt més contundent i fundada que la redactada per Jefferson.³

Els coneixements històrics, sorprenents per a l'època, permetien a Almirall observar les llums i les ombres del model constitucional bastit per Thomas Jefferson, James Madison i la resta de fundadors dels Estats Units d'Amèrica sorgits de la Declaració d'independència.

Doncs bé, l'objectiu d'aquest llibre és més proper a l'esperit acadèmic de Valentí Almirall que no pas al de les experiències polítiques dels anys vint i trenta.

Aquesta obra sobrevola l'evolució històrica del Partit Nacional Escocès —d'ara endavant SNP, Scottish National Party— des dels seus orígens fins a l'actualitat. No vol ser exhaustiva ni cerca cap model. Simplement ofereix una guia executiva per conèixer el cas de l'SNP amb una certa profunditat per tal que els lectors puguin fer-se una idea pròpia d'aquesta experiència política. Així doncs, consisteix en una mirada des de la ciència política dels moments principals d'aquesta organització durant vuitanta anys, des de la seva fundació el 1934 fins a l'actualitat. Deixem al lector la possibilitat de trobar paral·lelismes o diferències amb el cas català després de la lectura dels primers capítols. Si bé al darrer, i de manera molt sintètica, mirem d'oferir algunes pistes per a la comparació amb la conjuntura que travessa el nostre país.

Abans d'endinsar-nos en la pertinència del cas de l'SNP i les seves particularitats cal comprendre les especificitats de

l'independentisme democràtic. I és que si durant el darrer segle s'han assolit més d'un centenar d'independències, el cert és que molt poques s'han produït en contextos democràtics.

De fet, els casos d'independència que s'han aconseguit en el si d'una democràcia liberal, exceptuant-ne els dominis colonials, són força restringits. En concret, hi ha hagut quatre independències d'aquest tipus: Irlanda (1922), Timor Oriental (1999), Montenegro (2006) i Kosovo (2008).⁴ Ara bé, totes quatre han succeït en democràcies poc consolidades —en el cas irlandès encara amb sufragi censatari universal masculí, i des de feia pocs anys— i, d'una manera o d'una altra, han anat associades a conflictes bèl·lics. El precedent irlandès va combinar un suport electoral inapel·lable al Sinn Féin el 1918 —sumant les diverses faccions—, amb una victòria militar parcial contra les forces angleses (1919-1921) i una guerra civil interna (1922-1923). Pel que fa als casos de Timor Oriental i Kosovo, les agressions militars per part de l'Estat matriu van acabar motivant una intervenció internacional —amb la participació del Consell de Seguretat de Nacions Unides—, que va derivar en la secessió dels territoris. En el cas de Montenegro, el govern autònom va utilitzar una clàusula constitucional de dissolució de l'ara ja difunta federació de Sèrbia i Montenegro, dissenyada arran de la desintegració violenta de Iugoslàvia.

Si ens fixem en els referèndums d'independència es pot dir el mateix que en el cas dels processos d'independència. La celebració de referèndums d'independència en democràcies liberals —Puerto Rico (1967, 1993, 1998, 2012, 2017), el Quebec (1980, 1995), Nevis (1998), Montenegro (2006) i Escòcia (2014)— ha estat més aviat escassa, fora de casos colonials o dominis d'ultramar

de les grans potències i amb resultats generalment favorables als partidaris de la unió; només en el cas de Montenegro (2006) l'independentisme va guanyar a les urnes en un context liberal democràtic, tot i que Sèrbia encara era una democràcia jove.⁵

Per què els moviments independentistes tenen dificultats per assolir els seus objectius en les democràcies liberals? La resposta cal buscar-la en dos aspectes cabdals que limiten l'efectivitat de les forces independentistes.

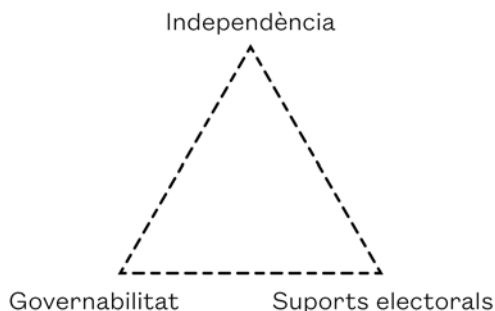
D'una banda, les democràcies liberals són més efectives a l'hora de capturar les demandes territorials. Molts estats han aprofitat els processos de democratització per incorporar parcialment demandes d'autonomia, que han desactivat les reivindicacions d'autodeterminació o, si més no, les han dividides. De fet, mentre que els casos d'acomodació satisfactoris són escassos —arranjaments federals amb garanties constitucionals, dret de vet, etcètera—, els esquers autonòmics són moneda corrent en l'àmbit de l'autonomia territorial. A més a més, aquests solen provocar diferències estratègiques entre els partidaris de la independència; l'enfrontament històric entre les faccions independentistes irlandeses davant la quasi sobirania pactada amb Londres no va ser una excepció, sinó més aviat una constant històrica.

D'altra banda, les democràcies liberals contenen mecanismes tant o més potents contra la seva dissolució que les autocràcies. La majoria de constitucions democràtiques inclouen tota mena de mesures dràstiques contra el desmembrament territorial —i els moviments que el promouen—, que inclouen des de la possibilitat d'il·legalitzar partits fins a la intervenció de les institucions regionals, passant per clàusules

d'intangibilitat o eternitat, permisos d'intervenció militar, estats d'excepció o combinacions de totes les anteriors. A més a més, les «regles del joc» —regles electorals, demarcacions territorials, etcètera— solen estar condicionades per les institucions existents.⁶

Tot plegat fa que calgui tenir en compte la vàlua política dels moviments independentistes que assoleixen una rellevància electoral important i ocupen posicions de poder a les institucions. Aquests moviments, certament, no tenen l'atractiu «revolucionari» davant l'electorat sobiranista, que solen aportar experiències històriques com les que hem vist més amunt, però, en canvi, tenen el mèrit de desenvolupar-se en un terreny particularment hostil i fer-ho, a més a més, dins un marc de competició electoral condicionat per un context mediàtic, social i polític institucional proestatal.

Figura 1. El trilema de l'independentisme democràtic

Actualment, a Europa, hi ha partits independentistes que governen diversos territoris autònoms: Flandes —Nova Aliança Flamenca, governa en coalició amb altres formacions—;

Còrsega —Corsica Libera, dins la coalició Pè a Corsica—; Catalunya —Junts per Catalunya i ERC— i per descomptat Escòcia —Scottish National Party—. Excepte en el cas català, en tots aquests casos els independentistes governen en minoria o en coalicions amb partits que no són independentistes. En tot cas, hi ha desenes de partits independentistes arreu d'Europa que ocupen institucions locals i regionals o disposen de representació parlamentària. Al Parlament Europeu, la majoria s'agrupen a l'Aliança Lliure Europea, un partit europeu que reuneix quaranta-sis formacions progressistes que donen suport al dret d'autodeterminació de les regions, això sí, sense que siguin necessàriament independentistes.⁷

En tots els casos, les disjuntives estratègiques que afronten aquestes formacions polítiques són similars. L'independentisme democràtic acostuma a caure en un trilema clàssic, comú a tots els moviments democràtics transformadors, entre assolir l'objectiu final —la independència— tan aviat com es pugui, disposar del major nombre de suports possibles a les urnes —competitivitat a les eleccions— i, a la vegada, governar les institucions de què es disposa —gestionar l'autogovern regional.

Satisfer aquestes tres fites comporta poc menys que assolir la quadratura del cercle. Òbviament, una estratègia de moderació, dedicada, per exemple, a una governabilitat efectiva sense confrontació, té un efecte immediat sobre els suports de formacions més radicals, que tendeixen a veure-ho com una acomodació a les institucions existents i, per tant, com un distanciament de l'objectiu final. D'altra banda, governar mitjançant les institucions autònomes sempre

resulta incòmode, ja que són les mateixes institucions que critica el moviment independentista pel fet de ser insuficients o ineficaces.⁸ En canvi, una estratègia contundent que cerqui satisfer l'objectiu independentista comporta una pèrdua de suport de formacions moderades i, probablement, un distanciament de la governabilitat, que potencialment pot desembocar en més dificultat per assolir el poder i, per tant, dur a terme el full de ruta independentista per vies institucionals.

El trilema que acabem de descriure no té una solució màgica. De fet, si fem cas dels resultats obtinguts pels partits independentistes que han competit electoralment arreu del món des del 1945, pocs han assolit governs estables amb un full de ruta independentista. Segurament, un dels pocs precedents propers és el cas del Partit Quebequès (PQ), que entre el 1976 i el 2014 va governar la província francòfona canadenca del Quebec durant un total de vint-i-un anys. El 1995, sota la direcció de Jacques Parizeau, el PQ va liderar un full de ruta independentista, que va obtenir un suport del 49,4% de l'electorat al referèndum d'independència tolerat per l'executiu d'Ottawa amb una participació del 93,5%. Mai un partit sobiranista no havia estat tan a prop de trobar el desllorigador per al trilema descrit més amunt. El PQ, tot i la derrota electoral, encara governaria la província del Quebec fins a l'any 2003 sota el lideratge de Lucien Bouchard i Bernard Landry amb una majoria absoluta a l'Assemblea Nacional quebequesa.

Un altre precedent proper és el que ens ocupa: l'independentisme escocès en general, i l'SNP en particular. Inevitablement, l'independentisme català ha tendit a emmirallar-se en els èxits de l'experiència escocesa. Però, curiosament, al

debat públic català s'ha instal·lat la imatge següent del que se suposa que és l'SNP: un partit que aixopluga tot l'independentisme escocès, que no té posició definida en l'eix esquerra/dreta i que se centra monotemàticament en la independència d'Escòcia com a punt gairebé únic del seu programa. És una imatge que dista molt del que realment és l'SNP, de la forma en què ell mateix es percep i de la manera en què es presenta a la societat escocesa.

Aquest llibre té dos objectius. En primer lloc, l'objectiu general de donar a conèixer al públic català l'evolució de l'SNP; no només del partit com a organització, sinó especialment del seu projecte polític. I, en segon lloc, el particular de desfer aquesta imatge errònia que acabo de comentar sobre què és l'SNP. D'una banda, perquè l'SNP no és l'únic partit independentista present al Parlament escocès —per bé que és clarament hegemònic—. D'altra banda, perquè l'ascens de l'SNP comença al final dels anys vuitanta, quan una nova generació de dirigents porta el partit, precisament, a deixar de ser una organització ambigua en l'eix esquerra/dreta i centrada únicament en la proposta independentista.

L'argument central d'aquest llibre és que l'èxit de l'SNP es deu a diversos factors, entre els quals hi ha dues grans decisions estratègiques preses pel partit al final de la dècada de 1980. La primera va consistir a lligar l'horitzó independentista a un programa socialdemòcrata, explícitament de centreesquerra, majoritari en una Escòcia tradicionalment laborista. La segona fa referència a proposar un camí gradualista i pragmàtic cap a aquest horitzó, capaç d'apel·lar, també, a altres electors no estrictament independentistes. Són dues

decisions que, com veurem, es van adoptar després d'anys de tensions internes i del desencís de sectors que no veien clares aquestes dues apostes. La capacitat de l'SNP de perseverar-hi, tot lligant independència i progrés, ha esdevingut un dels ingredients principals de la recepta que ha portat l'SNP de la marginalitat a l'hegemonia; i que, de retruc, ha convertit el minoritari independentisme escocès en una opció política de masses.

Per què l'SNP?

«Amb l'excepció de les eleccions generals del 2010, l'SNP ha guanyat totes les eleccions, en vots i diputats, celebrades a Escòcia des del 2007. En aquest període, ha substituït el Partit Laborista com a partit dominant de la política escocesa, un partit que ocupava aquesta posició des dels anys seixanta».

MALCOLM HARVEY (2020)¹

La política escocesa i l'evolució de l'SNP han esdevingut molt familiars als ulls de qualsevol observador avesat al debat polític del catalanisme. De fet, tot i les grans diferències entre el Regne Unit i el Regne d'Espanya, i Catalunya i Escòcia, els nacionalismes escocès i català han maldat històricament per assolir objectius comuns. Ja fos en les versions autonomista, sobiranista o directament independentista, la lluita política de l'SNP és germana de la que han dut a terme organitzacions polítiques diverses al nostre país des del segle XIX amb dos objectius cabdals: la demanda del reconeixement nacional i l'acomodació institucional d'aquesta realitat per part de l'Estat, ja fos mitjançant l'autogovern o la secessió. Es tracta d'un plet territorial inacabat que continua estructurant la política de les respectives nacions. Al moment d'escriure aquestes línies, la primera ministra escocesa Nicola Sturgeon es planteja convocar un segon referèndum d'independència cercant de nou el vistiplau de Londres després de la sortida de la Unió Europea contra la voluntat de la majoria d'escocesos;

mentrestant, la taula de diàleg, la presó i l'exili continuen marcant l'agenda política catalana dirigida per un govern de coalició independentista.

Circumstàncies diverses, gens casuals, lligades a la globalització i els seus efectes, han fet que el procés català coincidís en el temps amb una veritable època daurada de l'SNP. La sonada victòria electoral del 2007, que el propulsaria al govern autònom d'Escòcia, el lideratge omnipresent de l'ex-primer ministre Alex Salmond i el referèndum sobre la independència del 2014 han ocorregut en paral·lel a moments històrics viscuts a casa nostra, des de l'impuls de la reforma estatutària fins al procés participatiu del 2014 i els fets de l'octubre del 2017. Es pot dir que els dos independentismes han evolucionat paral·lelament, però transitant camins molt diferents. Els resultats electorals, les enquestes, les mocions parlamentàries i les declaracions de suport mutu creuades en el temps o les mostres de germanor entre forces independentistes durant les respectives campanyes referendàries n'han estat testimoni.

Aquest és un llibre modest, que es proposa descriure breument l'evolució de l'SNP des de la més absoluta irrellevància política durant la primera meitat del segle XX fins a la centralitat política actual. Tot i això, convé explicar la necessitat de fer aquest exercici descriptiu des d'una òptica catalana. A casa nostra, sobretot des de les files independentistes, sovint es mira amb una certa enveja —i una gran curiositat— l'existència d'un independentisme fort al Govern d'Escòcia. És a dir, un independentisme de govern, institucional i progressista, capaç d'esdevenir dominant a la seva societat, més

enllà fins i tot del suport al mateix projecte independentista escocès en alguns moments. La distància ajuda a relativitzar els matisos, però el cert és que l'SNP genera un magnetisme fora de les fronteres escoceses. S'ha forjat gairebé en una sola organització política, amb un programa polític marcadament progressista amb relació a Londres, i a la vegada capaç de formar un govern eficient en favor dels ciutadans escocesos. Aquesta és la imatge de l'SNP, sovint amb algunes simplificacions, que s'ha fet servir per defensar diverses apostes estratègiques a casa nostra dins el marc independentista.

L'SNP no ha estat un partit de govern, electoralment dominant, a Escòcia fins fa relativament poc en termes històrics, però ha tingut una influència cabdal en la política d'aquest país del nord d'Europa. El seu paper és curiós si tenim en compte que durant la major part de la seva existència va ser un partit sense representació i clarament minoritari. És, doncs, un cas de perseverança d'un projecte polític. Ara per ara, més enllà de les nostres fronteres, l'SNP sembla un alumne avantatjat —potser l'únic— a l'hora de resoldre el trilema independentista —independència, suports i governabilitat— descrit més amunt.

Abans d'aventurar-nos en el recorregut d'Escòcia i l'SNP dins el laberint constitucional britànic, podem avançar els titulars de les tesis —modestes, perquè es tracta de l'estudi d'un sol cas— del llibre. La supervivència i la perseverança de l'SNP com a organització, juntament amb la seva vocació institucional i progressista, han acabat duent a la centralitat política el debat sobre la posició d'Escòcia al Regne Unit i, fins i tot, la mateixa institucionalització parlamentària de la

política escocesa amb la creació del Parlament de Holyrood el 1998. Tal com veurem, no és exagerat afirmar que l'SNP és gairebé l'inventor de l'arena política escocesa. Amb tot, aquesta operació no hauria estat possible sense un bagatge històric sòlid, els debats estratègics i ideològics de la dècada del 1980 i els lideratges posteriors. L'aposta pel gradualisme, l'acció de govern progressista i l'aproximació instrumental a la independència que han permès seduir l'electorat menys radicalitzat, han dut l'SNP a la centralitat institucional i social i Escòcia a les portes de l'Estat propi.

En la línia del pensament del politòleg Maurice Duverger,² els partits aspiren principalment a assolir representació per satisfer els seus objectius, tot i que com hem vist a vegades són objectius contradictoris o en tensió. És a dir, els partits volen guanyar eleccions i ocupar el poder; aquesta és la seva raó de ser. En cas que aquesta representació sigui més aviat petita, el partit intentarà tenir influència, fer de frontissa, mitjançant suports parlamentaris o aliances amb les grans formacions a l'hora de formar govern o d'aprovar lleis. Així, els partits sobreviuen en la mesura que poden obtenir representació o, com a mínim, condicionar la realitat política.

Les tesis duvergerianes, aplicades al cas de l'SNP, mostren un cas sorprenent de resiliència política. Una mena d'anomalia a l'axioma duvergerià que només s'explica per la tossuderia dels seus militants. Durant gairebé mig segle, des de la seva fundació formal fins a la dècada dels setanta, va ser un partit pràcticament irrellevant, que no va assolir ni la més petita capacitat d'influència parlamentària, ni tampoc cap funció de govern.

Tal com diu el politòleg Peter Lynch, si vostè hagués estat un elector escocès triat a l'atzar durant els primers anys d'existència de l'SNP, probablement no n'hauria ni sentit a parlar mai.³ De fet, resulta difícil qualificar l'SNP de «partit polític» durant els primers anys de l'organització. Tot i ser una estructura política activa, no va disposar de militància única fins al 1948, i les candidatures electorals que presentava arreu d'Escòcia van esdevenir més aviat testimonials fins als anys cinquanta.

Així doncs, com és possible que una organització pràcticament testimonial i que tenia al davant colossos polítics —els partits Conservador, Laborista i Liberal— hagi esdevingut un actor crucial en la història recent d'Escòcia i el Regne Unit? Quins canvis ha experimentat l'SNP des que el 1934 va escollir el seu primer líder, l'advocat nascut a Calcuta i ex-membre del Partit Liberal Sir Alexander Malcolm MacEwen, fins al partit que avui lidera la també advocada i exactivista pel desarmament Nicola Sturgeon? Quina ha estat la contribució de l'SNP a l'evolució política d'Escòcia i quina ha estat l'estratègia que ha dut a terme?

Al llarg del llibre mirarem de respondre aquestes preguntes mitjançant una breu descripció de les tres grans transformacions històriques de la política escocesa, amb l'SNP com a principal protagonista. Al capítol «De la fundació a la representació política» ens centrem en la fundació del partit al principi del segle XX fins a l'anhelada obtenció dels primers diputats. Al capítol «De la representació a l'autonomia» abordem una etapa decisiva per a l'SNP —i Escòcia—: el pas de la primera representació política a l'assoliment de l'autonomia,

una transformació que significarà la forja de la identitat moderna del partit. El capítol «De l'autonomia al referèndum d'independència» el dediquem a l'evolució recent del partit, convertit en dominant en el nou escenari d'autonomia política. Finalment, reflexionem molt breument sobre les especificitats institucionals i polítiques que han dut l'SNP a convertir-se en un referent dels moviments independentistes arreu del món.